

UDK 821.111.09-31

UDK 81'25

Izvorni naučni rad

Jelena PRALAS (Podgorica)

Univerzitet Crne Gore

pralas@t-com.me

**POLITIKA I PREVOĐENJE:
ULOGA PREVODIOCA U PREVOĐENJU ROMANA
*BODLJKAVO PRASE DŽULIJANA BARNSA***

Prikazom relevantnih elemenata procesa prevođenja romana *The Porcupine* britanskog pisca Džulijana Barnsa u Bugarskoj i SR Jugoslaviji, nakon uvodnog predstavljanja teoretskih postavki za analizu odnosa politike i prevođenja i uloge prevodioca, ovaj rad ima za cilj da istakne koliko i politika prevođenja i uloga prevodioca mogu odstupati od ne tako davno optšeprihvaćenih principa u ovoj oblasti, uklapajući se tako u proces brisanja jasnih granica između ranije čvrsto definisanih uloga i pristupa koje je karakteristično za postmoderno vrijeme u kome živimo. Ukazujući na činjenicu da proučavanje procesa prevođenja u postkomunističkim zemljama i činilaca koji na njega utiču otvara dalji prostor u kome translatologija može ispitivati svoje postavke i prikupljati empirijske dokaze kako bi ojačala svoju poziciju među ostalim naučnim disciplinama, radom se daje doprinos stvaranju korpusa postsocijalističkih studija prevođenja na koje poziva slovenačka translatološkinja Nike Pokorn u svojoj knjizi „Post-socijalističke prevodilačke prakse“ (Pokorn 2012).

Ključne riječi: *politika prevođenja, postsocijalistička translatologija, Džulijan Barns, književno prevođenje, angažovanost prevodioca*

1. Uvod

Život u dijelu svijeta u kome je sve na ovaj ili onaj način prožeto politikom čini da nam nimalo nije strano pomisliti da je sve oko nas uz nju vezano i da se mogu praviti analize odnosa politike i svega što možemo zamisliti, pa tako i politike i prevođenja. A veze politike i prevođenja brojne su i bremene sadržajem za višestruke analize, što je, sasvim prirodno, privuklo pažnju

teoretičara i istraživača i u oblasti translatologije ili studija prevođenja, jedne od mlađih grana humanističkih nauka koja se i danas vrlo predano bori za priznanje među mnogo razvijenijim i starijim disciplinama.

Tako se u bogatoj literaturi u translatologiji mogu pronaći teoretske rasprave i istraživanja o prevođenju političkih tekstova, o politizaciji prevođenja, o odnosima ideologije i prevođenja, te brojni napisi o politici prevođenja koja podrazumijeva potragu za odgovorima na pitanja kako i ko odlučuje što se prevodi, sa kog jezika i na koji jezik, te ko prevodi, a ko mu pomaže i ko odmaže. Uloga prevodioca u procesu prevođenja zaokuplja translatologe od najranijih dana, a vezana je sa svim temeljnim pitanjima translatologije, prvenstveno pitanjem odnosa prema izvornom tekstu koji u ovoj oblasti predstavlja pitanje svih pitanja.

Interesantno je posmatrati kada se u kontekstu brojnih teoretskih rasprava pojavi prevod ili prevodilački proces koji živo ilustruje moguće odgovore na neka od pomenutih pitanja. Takav je slučaj sa prevođenjem kratkog i u zapadnoj kritici ne mnogo hvaljenog političkog romana o postkomunističkom svijetu Džulijana Barnsa *The Porcupine* (Barnes 1992) kod kojega je proces pisanja bio neraskidivo vezan sa procesom prevođenja na bugarski jezik, a uloga prevodioca u tom procesu uveliko odstupila od uobičajene, mijenjajući tradicionalne principe politike prevođenja i uz to dovodeći i do politizacije prevoda. Kao odjek ovakvog procesa slično neobičnim može se opisati i proces prevođenja ovog romana u još jednoj postkomunističkoj zemlji – SR Jugoslaviji 1999. godine, o kome bi se dodatno moglo reći i da je u određenoj mjeri bio čin subverzije i političkog angažovanja.

Prikazom relevantnih elemenata ova dva prevodilačka procesa, nakon uvodnog predstavljanja teoretskih postavki za analizu odnosa politike i prevođenja i uloge prevodioca, pokazaćemo u ovom radu koliko i politika prevođenja i uloga prevodioca mogu odstupati od ne tako davno optšeprihvaćenih principa, uklapajući se time u proces brisanja granica između ranije čvrsto definisanih uloga i pristupa koje je karakteristično za postmodernu vrijeme u kome živimo. Takođe ćemo ukazati i na činjenicu da proučavanje procesa prevođenja u postkomunističkim zemljama i činilaca koji na njega utiču otvara dalji prostor u kome translatologija može ispitivati svoje postavke i prikupljati empirijske dokaze kako bi ojačala svoju poziciju među ostalim naučnim disciplinama. Sa tog aspekta nadamo se da je ovaj rad skroman doprinos stvaranju korpusa postsocijalističkih studija prevođenja na koje poziva slovenačka translatološkinja Nike Pokorn u svojoj knjizi „Post-socijalističke prevodilačke prakse“ (Pokorn 2012).

2. Politika i prevođenje

U priči o politici i prevođenju, osim opšte poznatih Aristotelovih premisa o čovjeku kao političkom biću (*zoon politikon*) i odnosima u ljudskoj zajednici kao baziranim na odnosima moći, važno je podsjetiti se na tezu koju u knjizi *Politika, diskurs, mediji i prevođenje* razrađuju translatološkinje Suzan Basnet (Susan Basnett) i Kristina Šafner (Christina Schaffner) preuzimajući njene osnove od Pola Čiltona (Paul Chilton). One, naime, ističu da se „politika može sagledavati kao borba za vlast između onih koji žele da potvrde i zadrže svoju moć i onih koji pokušavaju da joj se odupru... a sa druge strane... kao saradnja, praksa institucija koje društvo ima da bi riješilo sukobe interesa...” (Schaffner i Basnett 2010: 2). Zatim, tu su i premise da bez obzira kako doživljavamo politiku, kao borbu za vlast ili kao saradnju, „socijalne interakcije koje su sa njom povezane predstavljaju neku vrstu jezičke akcije... pa su politika i jezik blisko povezani...” (Schaffner, 2007: 134) i „politika ne može da se vodi bez jezika” (Schaffner i Basnett 2010: 2). I posljednja od osnovnih premisa važnih za odnos politike i prevođenja, bila bi da u globalizovanom svijetu u kome živimo jezičke akcije i interakcije nužno prevazilaze granice jednog jezika i uključuju prevođenje: „univerzalnost političkog diskursa ima posljedice za komunikaciju između kultura, pa time i za prevođenje. Politička komunikacija oslanja se na prevod, i upravo kroz prevod informacija se stavlja na raspolaganje ciljnoj publici van granica jedne države” (Schaffner 2007: 135).

Zbog svega pomenutog, prvenstveno lingvistika, a onda i druge grane, poput retorike, filozofije i sociologije, proučavaju odnos politike i jezika, a translatologija se sve više bavi pitanjem odnosa politike i prevođenja. Mnoštvo istraživanja koja se bave odnosima moći u prevođenju, pitanjima ideologije i njenog uticaja na prevođenje, analizom prevođenja političkih tekstova, pitanjima pokroviteljstva i cenzure i sličnim temama, Kristina Šafner sistematizuje na tri podoblasti: prevođenje političkih tekstova, politiku prevođenja i politizaciju prevoda. Prevođenje romana *The Porcupine* Džulijana Barnsa nudi interesantnu građu za svaku od njih.

2.1. Prevođenje političkih tekstova

U prvoj od pomenutih podoblasti translatolozi se bave analizom prevođenja političkih tekstova, sagledavaju politički jezik i politički diskurs, te pristupe u njegovom prevođenju. Analiziraju se leksika političkog jezika, i politički koncepti, kulturološki specifični izrazi kako u kulturi izvoru tako i u ciljnoj kulturi i ističu nužnosti poznavanja konteksta i političkih prilika za prevođenje političkih tekstova. Traga se za definicijom pojma političkog

teksta, njegovim karakteristikama i funkcijama, sagledavaju se pojedinačni prevodi političkih tekstova i žanrova i društveno-politički uzroci i posljedice određenih prevodilačkih rješenja (više detalja u: Schaffner 2007: 142). Iako se analize ovog tipa uglavnom rade na tekstovima političkih govora, skupštinskih debata i političkih dokumenata, one ne isključuju književne tekstove. Stoga i roman *The Porcupine* koji je žanrovski definisan kao politički roman ili politička satira (v. Lazaro 2000) može da se sagleda i iz tog ugla.

2.2. Politika prevođenja

Ipak, za ovaj rad, i za same procese prevođenja romana *The Porcupine* u Bugarskoj i SR Jugoslaviji koji su nam u fokusu, mnogo je interesantnija druga pomenuta podoblast tj. politika prevođenja.

Od sredine devedesetih godina, podstaknuti razvojem deskriptivnog pristupa (Toury, Lefevre, Hermans) i kulturološkog pravca u studijama prevođenja (Bassnett, Lefevre, Venuti) translatolozi sve više pomjeraju fokus svojih aktivnosti sa analize samog teksta i prevodilačkih postupaka na analizu „spoljašnjih“ činilaca i elemenata procesa prevođenja. „Fokus je sada na socijalnim, kulturološkim i komunikativnim praksama, na kulturološkoj i ideološkoj važnosti prevođenja i prevoda, na eksternoj politici prevođenja, na odnosu između ponašanja u prevođenju i društveno-kulturoloških činilaca, na sociološkim uzrocima i ljudskom djelovanju.“ (Schaffner 2007: 136). Tako se, između ostalog, bave i pitanjima: Ko donosi odluke o tome koji se tekst prevodi i sa kog i na koji jezik? Ko bira prevodioce? Kakav je status prevoda, prevođenja i prevodilaca? Sva ta pitanja, po mišljenju Šafner, vezana su za politiku jer je „svaka odluka da se podstakne, omogućiti, promovirati, otežati ili spriječiti prevođenje, politička odluka“ (Schaffner 2007: 136). Političko je pitanje i pitanje sa kog jezika i na koji jezik se prevodi, pri čemu neki jezici (vrlo često engleski) bivaju dominantni, a neki manje zastupljeni. To je u direktnoj vezi sa odnosima moći koji su se u fokusu translatologije našli dobrim dijelom pod uticajem postkolonijalne kritike. Posebno značajno u politici prevođenja postaje pitanje uloge prevodioca.

2.2.1. Uloga prevodioca

Tradicionalni koncept u kome je izvorni tekst postavljen na pijedestal i kvalitet prevoda se mjeri prema kriterijumu vjernosti izvornom tekstu iziskuje od prevodioca da bude što manje vidljiv. Raspravljalo se u translatologiji od najranijih dana kako se može postići nevidljivost prevodioca, odnosno cilj da se prevod čita kao da nije prevod, da se postigne fluentnost prevoda koja,

kako tvrdi Lorens Venuti (Lawrence Venutti), dominira anglosaksonskom kulturom. Prevod se, po njegovom mišljenju, uzima kao nešto drugorazredno – original je taj koji je mjerilo, a prevodilac marginalizovan (Venuti 1995: 8). U svojoj knjizi *Nevidljivost prevodioca* on govori o uzrocima i posljedicama koncepta da je prevod najbolji ukoliko se prevodilac ne primjećuje, a sam koncept nevidljivosti smatra „uvrnutim samo-pobijanjem, načinom da se prevođenje razumijeva i radi tako da bez sumnje samo učvršćuje svoj marginalni status u anglo-američkoj kulturi“ (Venuti 1995: 8). U posljednjih desetak godina, međutim, translatoologija se sve više bavi ulogom prevodioca i njegovim djelovanjem, u engleskom jeziku označeno terminom *translator's agency* što možemo prevesti za potrebe ovog rada kao *angažovanost ili aktivno društveno djelovanje prevodioca*.

Tako Bandia i Milton u svojoj knjizi *Aktivni akteri prevođenja* (*Agents of Translation*) iz 2009. godine proširuju raniju Sagerovu definiciju aktivnog aktera (engl. *agent*) u prevođenju iz 1994. godine („osoba koja je u poziciji posrednika između prevodioca i krajnjeg korisnika prevoda“ (Sager 1994: 321 u: Bandia i Milton 2009:1)) tako što među aktivne aktere prevođenja uvrštavaju i prevodioca (Bandia i Milton 2009: 1). Oni ističu značaj Simeonijevih zaključaka da aktivni akter treba da se definiše kao „subjekat’ ali socijalizovani (...) Neraskidivo vezan sa mrežama drugih društvenih aktera“ (Simeoni 1995: 452), kao i doprinos koji je definiciji aktivnog aktera u prevođenju dala Helen Buzlin (Helene Buzelin) kada je rekla da je „aktivni akter sociološki koncept. On opisuje subjekat koji je obdaren sposobnošću da aktivno djeluje, koja predstavlja mogućnost da se koristi moć i to sa namjerom“ (Buzelin 2011: 6). U tome su, međutim, prema Simeoniju, današnji prevodioci pasivni i podređeni autoru, ali on najavljuje da „taj donekle pasivni habitus današnjeg prevodioca... prolazi kroz promjene jer profesionalni prevodilac mora da se nosi sa sve više zadataka“ (Bandia i Milton 2009: 9). Ove promjene u shvaćanju uloge prevodioca u procesu prevođenja sjajan su primjer šireg procesa brisanja granica u vremenu u kome živimo i vode ka tome da prevodioci postanu „aktivni činioci zbog svoje mogućnosti da transformišu praksu aktivnosti kojom se bave“ (Inghilleri 2005).

2.2. Politizacija prevoda

Posebno interesantna za ovaj rad jeste podoblast politizacije prevoda do koje dolazi kada se prevod „koristi kao instrument za političko djelovanje“ (Schaffner 2007: 146). Najčešće se govori o politizaciji prevoda političkih tekstova, o različitim tumačenjima određenih međunarodnih ugovora u različitim jezicima kako bi se postigli različiti politički ciljevi, na primjer, ali ništa

manje značajna nije ni politizacija prevoda drugih tipova tekstova, uključujući i književne. Često pominjani primjer politizacije prevoda u translatologiji je prevođenje stripa *Asteriks* na hrvatski jezik tako da se raspiruju negativne emocije prema susjednom i u prethodnom ratu neprijateljskom narodu (Shaffner 2007: 146)¹.

Sama politika prevođenja nekada se vodi da bi se postigli određeni politički ciljevi i u takvim slučajevima nije ništa drugo do politizacija. Jer kako bismo drugačije mogli nazvati kada se određeni tekstovi odabiru za prevođenje da se postigne određeni politički cilj ili kada se odlučuje o primjeni nekog određenog pristupa u prevođenju. Pojava koju je Lorens Venuti uočio u anglo-američkoj kulturi, u kojoj se, kako smo već pomenuli, od prevodioca očekuje da bude potpuno nevidljiv, nije ništa drugo do politizacija koju on opisuje kao „simptom samo-zadovoljstva u odnosima anglo-američke kulture sa kulturnim *drugim*, samo-zadovoljstvo koje se – bez previše pretjerivanja – može opisati kao imperijalističko u inostranstvu i ksenofobično kod kuće“ (Venuti 1995: 17). Sve je to vezano sa odnosima moći, asimetrijom između različitih kultura, te političkom angažovanošću prevodilaca, za što možemo naći primjere u prevođenju na bugarski jezik romana *The Porcupine*.

3. *The Porcupine*

The Porcupine je kratak politički roman Džulijana Barnsa napisan 1992. godine, kod zapadne kritike primljen vrlo hladno. Nije za njih bio dovoljno postmodernistički, nije donio ništa novo, ništa eksperimentalno. Iznenadio ih je što ih nije ničim iznenadio (Pateman 2002: 63). Komentarisali su kako su likovi previše jednodimenzionalni, da im nije dao prostora da se razviju, a da je radnja neubjedljiva (Stone 1992, Hunter 2001). Kasnija kritika donekle je pozitivnija (Lazaro 2000).

Radnja ovog romana smještena je u bezimenu postkomunističku zemlju, za koju veoma lako iz okolnosti u kojima je roman nastao i iz mnoštva drugih elemenata samog romana, možemo zaključiti da je Bugarska. Fabula se gradi oko dva glavna lika. Sa jedne strane nalazi se bivši diktator, Stojko Petkanov, tiranin koji je svrgnut sa vlasti i podvrgnut suđenju sa pokušajem

¹ Originalni članak Kadric, M. and Kaindl, K. (1997) *Asterix: Vom Gallier zum Tschetnikjäger: Zur Problematik von Massenkommunikation und Übersetzerischer Ethik*. In: M. Snell-Hornby, Z. Jettmarova and K. Kaindl (eds) *Translation as Intercultural Communication: Selected Papers from the EST Congress Prague, 1995* (pp. 135–146). Amsterdam: John Benjamins napisan je na njemačkom jeziku. U ovom radu informacije o njemu preuzete su indirektno, iz članka Schaffner, Christina, „Politics in Translation“ in: *A Companion to Translation Studies*, ed by Kuhlwezak Piotr and Littau Karin, Clevedon, Buffalo, Toronto: Multilingual Matters Ltd, 2007, p. 134–147.

da se osudi za sva zlodjela koja je učinio svom narodu generalno, a i pojedincima tokom svoje vladavine. Kao suprotnost njemu postavljen je lik tužioca, Petra Solinskog, koji pripada novim snagama u državi i pokušava iznaći način da osudi tiranina na osnovu dokaza, da „iščeprka istinu kao listak maslačka između zuba laži“ (Barns 1999: 40) i tako omogućiti svojoj zemlji da raskrsti sa prošlošću, čista srca je osudi i odbaci kao nešto trulo i neprirodno i dalje nastavi da gradi svoju budućnost na osnovama istine i pravde.

Kako to najčešće biva, stvari su mnogo komplikovanije, tako da ovi likovi ne mogu biti prikazani crno-bijelom tehnikom. Bivši tiranin je nepokolebljiv u svom uvjerenju kako je sve činio za svoj narod, kako nikada nikome ništa nije uzео niti ukrao, kako nema imovinu i kako je sve što koristi imovina naroda, a komunizam nepogrešiva ideologija. Tužilac, uprkos želji da bude svjež, nov i neukaljan, ne može pobjeći od istine da je i on pripadao partiji Stoja Petkanova, da je njegova supruga kćerka jednog od njenih najistaknutijih lidera, da je i sam počinio neke (kolikogod sitne) moralne pogreške u prošlosti, a i da jednostavno ne može da pronađe dokaze koje traži da bi optužio i doveo do osude bivšeg tiranina. Do raspleta dolazi kada on, očajan zbog nemoći da pronađe prave dokaze, pristaje da upotrijebi lažni dokaz po kome je tiranin naredio smaknuće svoje kćeri jer mu se politički protivila. Iako se tužilac pravda da: „*Ako Petkanov nije potpisao taj memorandum, sigurno jeste potpisao neki sličan. Mi samo dajemo konkretan oblik naređenju koje je on svakako izdao preko telefona*“ (Barns 1999: 108), ipak se čitalac ne može otrgnuti utisku da je došlo do paradoksa da „*falsifikati, krivotvorine i laži postanu platforma za pravdu koja treba da osudi falsifikate, krivotvorine i laži*“ (Pateman 2002: 66). Na taj način do kraja romana Barns svoja dva glavna lika gotovo izvodi na jednaku ravan (Kukutani 1992), tako da tiranin može čak i da progovori tužiocu riječima: „*Ili sam čudovište ili nisam... Je l' tako? Ako nisam, onda mora da sam sličan tebi ili neko u koga bi ti mogao da se pretvoriš.*“ (Barns 1999: 105).

Uz Solinskog i Petkanova, u romanu se pojavljuje niz likova koji doprinose stvaranju jasnije i življe slike postkomunističke zemlje koju Barns opisuje. Tu je grupa studenata koja pokušava da posmatra TV prenos suđenja, ometena stalnim restrikcijama struje. Oni svojim ostrim kritikama na račun bivšeg diktatora pokazuju ogorčenost naroda koji je željan osвете, ali i pun nade u bolje sutra. Nešto drugačiji je Odred Devinski, studentska organizacija „koja još nije bila našla sebi mesto u dosijeima tajne službe“ (Barns 1999: 47) i koja satirički komentariše stanje u državi svojim performansima. A tu je i bezimena baka jednog od studenata, koja nekako prigušeno tokom čitavog romana opstaje u svojoj čvrstoj vjeri u komunizam uporno i tiho paleći svijecu pod Lenjinovom slikom i nijemo prezirući promjene koje su nastupile. Barns

veoma provokativno i završava roman njenom nepokolebljivošću prikazujući je kako stoji na kiši, sa slikama Lenjina čije je „neuništivo lice proganjalo prolaznike“ (Barns 1999: 137) i ne obazire se na komentare – „Šta god da su vikali, ona je ostajala na svom mestu, i ćutala.“ (Barns 1999: 137) Tako Barns piše roman o postkomunističkom svijetu nudeći nam, u svom prepoznatljivom maniru, otvorenim krajem mogućnost da osudimo i jednu i drugu stranu i da prihvatimo da i jedna i druga strana imaju nešto pozitivno.

Vrlo je lako zaključiti, čak i kada se ne znaju okolnosti nastanka romana, da je riječ o političkom tekstu u kome autor iznosi opise političkih dešavanja, analizira ih iz uglova različitih likova i nudi svoj komentar. Iako Barns insistira na tome da je riječ o fikciji, i iako možemo reći da njegov roman u originalu nema kao jasan cilj „ubjeđivanje, obrazlaganje, obmanjivanje ili čak prevaru“ koje Kristina Sarosi Mardiros (Krisztina Sarosi Mardirosz) opisuje kao jezgro političkog teksta (Sarosi Mardirosz 2014: 165), on se ipak uklapa u definiciju političkog teksta kao „krovnog termina koji obuhvata razne tipove ili žanrove tekstova koji ispunjavaju različite funkcije prema različitim političkim aktivnostima i imaju teme primarno vezane za politiku, tj. političke aktivnosti, političke ideje, političke odnose“. (Schaffner, 2007: 143).

Zbog okolnosti u kojima je objavljen, naime uoči izricanja presude bugarskom tiraninu Todoru Živkovu koji je poslužio kao model za lik Stoja Petkanova, za prevod ovog romana na bugarski – *Bodljivo svince*, možemo reći i da sadrži i *jezgro političkog teksta* prema Kristini Mardiros tj. cilj da *ubijedi, obrazloži, obmane, pa čak i prevari*, a trenutak njegovog objavljivanja u Bugarskoj i način na koji je korišćen u medijima, ukazuju nam i na prilično jasnu namjeru da se prevod iskoristi za političko djelovanje tj. da se politizuje.

4. *Bodljivo svince*

Mogli bismo se možda složiti sa Metjuom Pejtemanom (Matthew Pate-man) da ovaj roman ne donosi ništa novo u Barnsovom stvaralaštvu u smislu narativne tehnike ili književnog izraza (Pate-man 2002: 63). Međutim, kada se posmatra iz ugla translatologije, vidimo da se radi o nesvakidašnjem pristupu koji ruši ustaljene principe politike prevođenja, a donekle i samog pisanja romana, prvenstveno zbog uloge koju je prevoditeljka romana na bugarski jezik Dimitrina Kondeva imala u nastanku romana, i u procesu prevođenja na bugarski jezik. Njena sačuvana prepiska sa Barnsom, vođena dok je on pisao roman, poslužila je kao osnov za članak Vanese Ginjeri (Vanessa Guignery) (Guignery 2007) i članak same Dimitrine Kondeve (Kondeva 2011) koji nam veoma detaljno govore o neobično aktivnom učešću prevoditeljke u pisanju ovog romana.

Neobičnosti se najavljuju već na koricama – posvetom. Poznato je, naime, da osim u manjem broju izuzetaka, Džulijan Barns svoje knjige posvećuje Pat – svojoj supruzi i književnom agentu. *The Porcupine* međutim nosi posvetu „za Dimitrinu“ – prevoditeljku romana na bugarski jezik. Prevodilac u tradicionalnom shvatanju procesa prevođenja u kome je izvorni tekst u središtu samog procesa, dolazi na scenu nakon što je tekst napisan, i zato nam ova posveta koja se nalazi na izvornom tekstu, a upućena je nekome ko u tradicionalnom shvatanju tek treba njime da se bavi, od samog početka ukazuje na posebno mjesto i ulogu Dimitrine Kondeve.

Na osnovu članaka Vanese Ginjeri i Dimitrine Kondeve zaključujemo da je cijela priča oko nastanka ovog romana započela 1990. godine kada je Dimitrina Kondeva prevela Barnsov najpoznatiji i u književnoj kritici možda i najviše analiziran roman iz 1984. godine *Floberov papagaj* na bugarski jezik, a on bio pozvan u Bugarsku kako bi tu knjigu tamo promovisao. Nakon devetodnevnog boravka u ovoj zemlji koja je bila u periodu bolne postkomunističke transformacije društva, preplavljen utiscima, Barns piše članak „Svijeće za žive“ („Candles for the Living“) koji objavljuje 22. novembra 1990. godine u Londonskoj književnoj reviji (*London Review of Books*) (Barns 1990). Opisujući situaciju u Bugarskoj, on ujedno daje i nacrt svog budućeg romana *The Porcupine*, ali ističe i najznačajnije dileme koje bi za njega mogle biti vezane – činjenicu da je on neko izvana ko pokušava da opiše stanje u zemlji koje je za njene stanovnike izvor ogromnog bola, te da li kao takav može da razumije i opiše ono što se tamo zapravo dešava. Nakon što je pročitala ovaj esej Julia Stevanova, bugarska intelektuala koja je takođe bila u prijateljskim odnosima sa Barnsom i njegovom suprugom, smatrala je, kako Barns piše Dimitrini Kondevoj, da „u ovom trenutku to sve izgleda tako sirovo, tako turbulentno, previše uznemirujuće i ranjivo da bi se o tome mogli donositi generalizovani stavovi“ (Guignery 2007: 52). To je pojačalo njegove prvobitne dileme, pa je oprezno ušao u korišćenje ovog materijala kao osnove za roman i, riješen da ga ipak napiše, svoje dileme dijelio sa Dimitrinom Kondevom, tražeći od nje savjete uz insistiranje: „Ne želim da to radiš ukoliko je to za tebe previše bolno“. (Kondeva 2011: 85)

A savjeti koje je tražio išli su od jednostavnih pitanja o ličnim imenima, toponimima, nazivima gradskih naselja, do preciznijih informacija o suđenju Todoru Živkovu, o raspoloženju ljudi u vezi sa tim suđenjem, te o kulturološkim osobenostima, kao na primjer „Kako ljudi psuju u Bugarskoj?“ (Kondeva 2011: 85). Dimitrina Kondeva svesrdno je pomagala, dajući tražene informacije, ali i komentare za koje je smatrala da mogu pomoći. Njenu uključenost u proces stvaranja ovog romana Barns je opisao riječima: „Uvijek si pokazivala apsolutnu obzirnost prema tome što pišem i kako to pišem“. (Guignery 2007: 60)

Na osnovu sačuvane prepiske, Vanesa Ginjeri analizirala je, sa aspekta stvaranja romana, ulogu Dimitrine Kondeve i zaključila da „su njeni činjenični odgovori i neki od njenih samoinicijativnih ličnih komentara pronašli put i postali dio samog teksta romana“ (Guignery 2007: 51). Vrlo detaljno opisuje i raspravu o završetku romana gdje je u jednom trenutku Kondeva najviše istupila iz tradicionalne uloge prevodioca koji pokušava da stvori nešto vjerno originalu, i predložila da se kraj romana izmijeni u prevodu na bugarski. Iako je „uvijek pokazivala izuzetno poštovanje i obzir u svojim komentari-ma, sugestijama i prevodu“ (Guignery 2007: 58) u jednom trenutku poslala je Barnsu poruku: „Odlučila sam da obrišem posljednji pasus“ sa obrazloženjem da bi takav kraj „ovdje mogao da se tumači, ili zapravo, već se tumači kao odavanje počasti njihovoj ideologiji. Vjeruj mi, bolje je bez njega u prevodu.“ (Guignery 2007: 58). Ono što je uslijedilo sasvim sigurno ne odražava suverenu dominaciju izvornog teksta nad prevodiocem koji ima za cilj da dosegne savršenu vjernost originalu ili će u protivnom biti shvaćen kao propali izdajnik. Barns naime, u dugom pismu koje šalje svojoj prevoditeljki, po riječima Vanese Guignery „pretvara se u kritičara i analizira svoje vlastito djelo... te daje šest najznačajnijih argumenata u korist posljednjeg pasusa romana, koji su prilično duboki“ (Guignery 2007: 60). Među njima je i – „Znači sad se odjednom bojimo starice, te nijeme, izmišljene. Šta se to dešava? Bojimo se da nas ‘shvate pogrešno’? E upravo su to oni radili u staro vrijeme.“ I zaključuje riječima: „Nije moj posao da nudim srećan kraj, moj posao je da dajem nešto malo teže od toga. Pogledaj moja druga djela.“ (Guignery 2007: 63)

Nakon ovih argumenata Dimitrina Kondeva je vratila posljednji pasus u prevod i Barns je povratio kontrolu nad svojim romanom, međutim sama činjenica da je ovakva prepiska vođena, te da se autor na neki način pravda i ubjeđuje sa prevodiocem, pokazuje koliko je prevoditeljka ovdje bila aktivni i važni akter u cijelom procesu i odstupila od tradicionalnih ideja nevidljivosti prevodioca i neprikosnovenosti izvornog teksta.

Njena aktivna uloga još je vidljivija u procesu objavljivanja prevoda romana na bugarski, dakle u pitanjima politike prevođenja. I tu je Dimitrina Kondeva odstupila od tradicionalnog pristupa da izdavači ili pokrovitelji biraju tekstove koji će se prevesti, prevodioce koji će na njima raditi i kako i kada će se ti prevodi objaviti. U svom članku „The story of Julian Barnes’s *The Porcupine*: an Epistolary 1/2 Chapter“ (Kondeva 2011) ona pojašnjava situaciju u izdavačkoj industriji u Bugarskoj u vrijeme nastanka romana kada je radila za jednu od državnih izdavačkih kuća kada su „gotovo sve državne izdavačke kuće propadale“ (Kondeva 2011: 89). Sa idejom „moramo ubrzo da izdamo ovu knjigu jer njeno objavljivanje mora da se podudara sa izricanjem presude Živkovu“ (Kondeva 2011: 90), Kondeva je, sa jasnom željom

da „izvrši uticaj“ na političku stvarnost u kojoj je živjela i upotrijebi ovaj roman u političke svrhe, uklopivši ga u aktuelnu političku debatu u svojoj zemlji, odlučila da osnuje svoju izdavačku kuću. Zatražila je od Barnsa prava za prevod i uprkos njenoj nevjerici da bi se on složio „da njegov roman objavi tek zamisao izdavačke kuće“ od Barnsa je dobila odgovor: „Čestitam. Sada si poslovna žena i preduzetnik kao i izdavač i prevodilac...“ (Kondeva 2011: 89).

Vrijeme je pokazalo da ni Barns, a ni Kondeva nijesu pogriješili. *Bodljivo svince* objavljeno je na bugarskom jeziku nekoliko sedmica prije nego njegov original na engleskom jeziku, rušeći tako onu najtemeljniju postavku tradicionalnog pristupa prevođenju da original ima hronološku prednost nad svojim prevodom. *Bodljivo svince* doživjelo je veliki uspjeh „čak i prije objavljivanja u Ujedinjenom Kraljevstvu. Postao je prvi naslov na brzinu sklepane nezavisne izdavačke kuće i prodao 10.000 primjeraka za nedjelju dana... bio je to ogroman uspjeh“ (Kondeva 2011: 82).

Možda bismo mogli razlog za uspjeh barem dijelom pripisati opisanoj neuobičajenoj ulozi prevoditeljke u stvaranju samog romana, koje ju je možda približilo originalnom značenju koji prema tradicionalnim postavkama prevođenja prevodilac treba da prenese. U svakom slučaju, uloga Dimitrine Kondeva kao aktivnog učesnika u politici prevođenja ovog romana, način na koji je kao prevodilac uzela stvar u svoje ruke, roman prevela, osnovala izdavačku kuću i objavila prevod i prije samog originala, te sve to učinila kako bi prevod imao određeni uticaj na političku situaciju u Bugarskoj na koju se odnosi, izuzetno su interesantni za translatološka istraživanja.

5. *Bodljikavo prase*

Sa aspekta politike prevođenja i politizacije prevoda pažnju zavrđuje i proces prevođenja istog ovog romana u SR Jugoslaviji sedam godina nakon njegovog objavljivanja na bugarskom i engleskom jeziku.

Sedam godina za prevođenje političkog romana koji govori o aktuelnom političkom trenutku djeluje kao veoma dugo vrijeme, posebno ako se ima na umu da su Bugarska i SR Jugoslavija susjedne zemlje koje su nakon pada Berlinskog zida prolazile kroz sličan aktuelni politički trenutak – transformaciju društva iz komunističkog i socijalističkog uređenja ka uređenju bližem liberalnom kapitalizmu. Međutim, zadržka od sedam godina nastala je zbog perioda ratova na teritoriji bivše SFRJ koji su vođeni od 1991. godine, pa su zemlje bivše SFRJ paralelno prolazile kroz bolan i nasilan raspad zajedničke države i proces demokratizacije i društvene i privredne tranzicije.

SFRJ je bila specifična kao država u kojoj nakon pada Berlinskog zida olakšanje naroda oslobođenog stega komunizma i socijalizma nije kulminira-

lo nasilnim svrgavanjem dugogodišnjeg vođe ili diktatora kako je bio slučaj u Rumuniji, Demokratskoj Republici Njemačkoj ili Bugarskoj, pošto je njihov pandan u Jugoslaviji – J. B. Tito preminuo desetak godina ranije. Jugoslovenske republike, vođene novim liderima svoje su oslobođenje od stega socijalizma najprije manifestovale krvavim međusobnim ratovima oko granica, a demokratizacija društva morala se odvijati sporije i u ratnoj atmosferi. Čovjek koji je od kraja 1980-ih bio na čelu Republike Srbije i SR Jugoslavije, u čijem su sastavu za vrijeme njegove vlasti bile i Crna Gora i Kosovo, Slobodan Milošević izrastao je, međutim, u vođu-diktatora upravo nalik na Čaušeskua u Rumuniji ili Živkova u Bugarskoj, pa je SR Jugoslavija, odnosno više Srbija, morala proći kroz borbu za njegovo svrgavanje i promjene društva slične onoj koju Barns opisuje u *The Porcupine*.

Kogod je imao priliku da pročita *The Porcupine* početkom devedesetih nije mogao da ne doživi demonstracije na ulicama Beograda krajem devedesetih kao *déjà vu*, jer kao da je dio njih već bio opisan u romanu. Ogromna sličnost, naime, postoji između akcija već pomenutog duhovitog *Odreda Devinski* iz romana i demonstracija i performansa pokreta *Otpor* koji je organizovao demonstracije tih godina u SR Jugoslaviji. Kako bilježi Tim Džuda (Tim Judah) ovaj pokret osnovan je na Beogradskom Univerzitetu 1998. godine, „sastojao se uglavnom od mladih ljudi“ koji su „rugajući se starom komunističkom simbolu... usvojili stisnutu pesnicu kao svoj simbol... i organizovali proteste i skupove... inspirisani poznatom knjigom o nenasilnom djelovanju američkog autora Džin Šarp (*Gene Sharp*) *Od diktature do demokratije: Konceptualni okvir za oslobođenje* koji je Otpor preveo na srpski i distribuirao“ (Judah 2009: 341).

Ali nije samo zbog ove sličnosti 1999. godine možda bilo nepametno prevesti ovaj roman u SR Jugoslaviji. Bio je to roman u kome se sudi svrgnutom komunističkom vođi i uprkos tome što je Teofil Pančić kada je on objavljen i dalje mislio da se njegova priča može desiti u svim postkomunističkim zemljama osim tamo gdje vođa „berićetno vlada zapadno od Bugarske, u nesrećnoj zemlji koja se u svoje Petkanove blentavo zaljubila kao u nacionalne oslobodioc...“ (Pančić 1999: 1). Ipak se i u SR Jugoslaviji diktatoru bližio kraj, a najave da će i on završiti na optuženičkoj klupi bile su sve glasnije (optužnica Međunarodnog krivičnog tribunala podignuta je 27. maja 1999. godine). Upravo 1999. godine napetosti su kulminirale kada je zbog sukoba na Kosovu došlo do intervencije NATO saveza, gotovo osamdesetodnevnog bombardovanja, u koje je Milošević prema mišljenju mnogih sasvim suludo uveo državu koju je vodio. U tom periodu opozicija u Srbiji pokušavala je da se ujedini kako bi od Miloševića preuzela vlast (Judah 2009: 340), a zvanična Crna Gora počela je svoje distanciranje od Miloševića koje će dovesti i do razdvajanja Crne Gore od Srbije nekoliko godina kasnije. U periodu prije, to-

kom i nakon bombardovanja mediji su bili pod velikim pritiskom vlasti koja je željela narodu servirati svoju sliku stvarnosti. „Kada je bombardovanje počelo 24. marta 1999. godine proglašeno je ratno stanje i svi nezavisni i opozicioni mediji zatvoreni su ili su radili samo ukoliko su se držali vladine verzije. Sva-ka pomisao na odstupanje od toga presječena je kada je na Slavka Ćuruviju, urednika *Dnevnog Telegrafa*... 11. aprila 1999. godine izvršen atentat na nje-govom kućnom pragu“ (Judah 2009: 327). Upravo u takvoj atmosferi straha od slobodnog izražavanja početkom 1999. godine² Zoran Paunović je preveo, a izdavač Nezavisni (Nezavisno društvo novinara Vojvodine) objavilo Barn-sov roman *Bodljikavo prase*.

Kako smo prikazali u ovom radu, proces prevođenja *The Porcupine* na bugarski jezik dokumentovan je prepiskom prevoditeljke sa autorom koja nam omogućava dublju analizu okolnosti tog procesa. U nedostatku takve građe, u analizi procesa prevođenja ovog romana u SR Jugoslaviji poslužićemo se podacima o izdavaču i njegovoj aktivnosti u periodu kada je prevod objavljen, te podacima iz Narodne biblioteke Srbije kako bismo pokušali da utvrdimo da li je prevod knjige ovakvog sadržaja u političkom trenutku koji smo opisali odstupao od uobičajenih aktivnosti izdavača i mogu li se iz svega toga izvući zaključci o pokušaju izdavača da odabirom ovog romana za prevođenje, dakle svojim učešćem u politici prevođenja izvrši određeni politički uticaj, odnosno dovede do korišćenja prevoda u političke svrhe, kako je bilo sa prevodom romana *The Porcupine* na bugarski jezik.

5.1. Izdavač

Na koricama prevoda romana *The Porcupine* u SR Jugoslaviji objavlje-nog 1999. godine kao izdavač naveden je „Nezavisni“. Uvidom u elektronski katalog Narodne biblioteke Srbije³ koja od 1946. godine dobija obavezni pri-mjerak svake publikacije sa teritorije cijele bivše Jugoslavije, može se utvrditi da je pored tog imena izdavača navedeno i puno ime „Nezavisno udruženje novinara Vojvodine“, a pod tim nazivom u katalogu biblioteke nalazi se još samo dva naslova i to priručnika o medijskoj pismenosti za novinare, te za nastavnike i profesore⁴. Daljim traganjem utvrdili smo da se zapravo radi o

² Napis Tofila Pančića o objavljenom prevodu u časopisu Vreme datira od 20. feb-ruara 1999. godine što ukazuje da je roman morao biti objavljen u januaru ili februaru 1999.

³ <http://www.vbs.rs/scripts/cobiss?command=CONNECT&base=70000&lani=sr&scri=cyr>

⁴ Sejdimović Nedim i Ljubić Tatjana, Osnove medijske pismenosti – Priručnik za novin-are/nastavnike i profesore, Nezavisno udruženje novinara Vojvodine, Novi Sad, 2014.

„Nezavisnom društvu novinara Vojvodine“, a sa njihovih aktivnih internet stranica (www.ndnv.org) i publikacija koje su objavili saznajemo da se radi o organizaciji koja je osnovana „Na inicijativu grupe uglednih vojvođanskih novinara... 17. januara 1990. godine u Novom Sadu, kao prva organizacija te vrste na području bivše SFRJ“, te da je „period rastakanja Jugoslavije praćen krvavim ratovima, uz gromoglasno medijsko ratno huškanje, potvrdio opravdanost osnivanja i postojanja ovakve organizacije. NDNV je svih tih godina bio, često prilično usamljeno, ostrvo koje je ukazivalo na medijsku varvarizaciju ovdašnjeg prostora i borilo se protiv nje. Članovi NDNV-a pripadaju priličnoj manjini ovdašnjih novinara koji nemaju potrebe da se stide zbog svog angažmana tokom devedesetih godina prošloga veka. Upravo zbog toga, NDNV je od osnivanja pa do 2000. godine, od strane glasnogovornika Miloševićevog režima, bio proglašavan „produženom rukom stranih sila“. (Briza 2008: 113)

Na njihovim internet stranicama pronalazimo i podatke o tome da je u periodu od 1992. do 2002. godine ovo Društvo bilo izdavač Vojvođanskog građanskog lista „Nezavisni“ koji je „imao izrazito građansku, antinacionalističku i antiratnu orijentaciju“ (http://www.ndnv.org/o_nama/).

U katalogu Narodne biblioteke Srbije uz navedene tri publikacije zavedene pod „Nezavisno udruženje novinara Vojvodine“ javlja se još 21 jedinica izdavača „Nezavisno društvo novinara Vojvodine“, koje su, osim pomenutog lista *Nezavisni*, uglavnom razvrstane pod uopštenim nazivom „knjiga“ ili tek nešto malo preciznijim „priručnik“. Ova izdanja izašla su u periodu od 1993. do 2014. godine. Nijedna od njih nije označena kao roman, a pregledom naslova i autora lako je zaključiti da se njihove publikacije bave pitanjima novinarstva, izveštavanja i pitanjima politike. Tako se tu kao autori nalaze političari poput Nenada Čanka, te publikacije novinara članova društva sa naslovima koji jasno ukazuju na bavljenje temama novinarske struke i političkim temama („Kako smo izgubili (Našu) Borbu“, „Vojvođanski mediji – politički kompromis ili profesionalno izveštavanje“, „Ko će s Miloševićem?“ i sl.)⁵.

Lako je, dakle, iz kataloga Narodne biblioteke, sa internet stranica Nezavisnog društva novinara Vojvodine, iz pregleda publikacija koje su objavili i sadržaja lista *Nezavisni* čiji su izdavač, zaključiti da Nezavisno društvo novinara Vojvodine u svom izdavačkom opusu nema nijedan roman, da nije posvećen književnom prevođenju ni objavljivanju bilo kakvih književnih djela. Jasno je da se osim za profesionalizam i standard u novinarstvu ovaj izdavač može opisati i kao aktivan borac za slobodu mišljenja i političke promjene u zemlji. Kao takav, 1999. godine u kontekstu gušenja slobode izražavanja koje je simbolično

⁵ <http://www.vbs.rs/scripts/cobiss?id=1908184163463353>

kulminiralo (hronološki kasnijim) ubistvom Slavka Ćuruvije, i suludog uvlačenja naroda u rat sa NATO savezom koji se mogao završiti samo pogubno, Nezavisno društvo novinara Vojvodine i Vojvođanski građanski list Nezavisni odlučuju da objave prevod romana *The Porcupine*. Nije teško zaključiti kako im je namjera bila da ovim prevodom i stavljanjem javnosti u ruke ovog romana koji toliko podsjeća na situaciju u njihovoj zemlji pošalju određenu političku poruku tj. da ovaj prevod upotrijebe u političke svrhe u kontekstu svoje političke angažovanosti sa ciljem borbe za promjene društva u kome žive.

5.2. Prevodilac

U romanu je objavljen Pogovor „Jedanaesto poglavlje Barnsove istorije“ koji je napisao prevodilac i profesor književnosti Zoran Paunović. On nam nudi analizu djela i uklapa ga u kontekst Barnsovog dotadašnjeg stvaralaštva, ne govoreći nijednom riječju o političkom trenutku u svojoj zemlji u kome se prevod objavljuje. Komentarišući kako se Barns kloni „nadmenog mudrovanja nad ostacima jednog sveta koji nikada nije ni bio njegov“ (Paunović 1999: 136) i „ni u jednom trenutku ne dopušta sebi da se definitivno opredeli, da stane na stranu optuženog ili tužioca“ (Paunović 1999: 136) i prevodilac se trudi da učini isto i zaključuje da „Istorijske pobjede i porazi, dakako, nikada i nisu jednoznačni i jednom zauvijek zapisani; njihova suština uglavnom zavisi od krajnje subjektivne perspektive posmatrača i analitičara“ (Paunović 1999: 137). Ipak, uprkos ovom pokušaju prevodioca da se možda postavi kao „slučajni posmatrač“ kako opisuje Barnsa (Paunović 1999: 137), a u svakom slučaju da se kloni političke angažovanosti, mora se priznati da sama činjenica da je preveo ovakav tekst u datom političkom trenutku može da se tumači kao određena vrsta političkog angažmana i opredjeljivanja.

6. Zaključak

Pišući politički roman *The Porcupine* Džulijan Barns je sasvim sigurno izrazio svoje političke stavove u odnosu na aktuelnu političku situaciju u postkomunističkom svijetu. Vjerovatno mu nije bila namjera da se uključi u politička dešavanja ni u jednoj od zemalja koje tom svijetu pripadaju, ali u prevodima, njegov roman je počeo da živi nezavisno od svog autora. Uklopio se u aktuelnu političku debatu u Bugarskoj, a kasnije, iako ne sa toliko medijske pažnje, u političku borbu u SR Jugoslaviji. Svojom odlukom da ne smjesti svoj roman otvoreno u Bugarsku nego u bezimenu postkomunističku zemlju Barns je svakako omogućio da se njegova „priča može odigravati, s izvesnim varijacijama, u bilo kom postkomunističkom poretku.“ (Pančić 1999: 1)

Prevodioci (i izdavači) romana u Bugarskoj i SR Jugoslaviji, kao aktivni akteri procesa prevođenja, omogućili su, sa svoje strane, da roman dobije svoje mjesto i ulogu u tim postkomunističkim društvima, a proces prevođenja novu dinamiku u njihovom dijelu svijeta.

Svojom analizom tih procesa i odnosa ovaj je rad pokušaj da se doprinese odgovoru na „potrebu da se izgradi korpus radova u translatologiji koji bi se odnosio na specifične kulture i države i njihovo postojanje tokom i nakon perioda u kome su imali socijalističku ili komunističku vlast“ (Pokorn 2012: 5), koje bi po mišljenju Nike Pokorn fokusom na praksu prevođenja na koje su socijalizam i komunizam uticale od trenutka socijalističke revolucije do danas mogle otkriti „da nas na kraju krajeva u oblasti prevođenja skrivena Socijalistička internacionala i dalje nevidljivo i snažno povezuje“ (Pokorn 2012: 5). Roman *Bodljikavo prase* je tu povezanost sasvim sigurno istakao.

Literatura

- Bandia, Paul and Milton, John ed., *Agents of Translation*, John Benjamins, Amsterdam, 2009.
- Barnes, Julian, „Candles for the living. Julian Barnes in Bulgaria“ in: *London Review of Books*, 22 November, 1990.
- Barnes, Julian, *The Porcupine*, Picador, London, 1992.
- Briza, Jan, *Novosadski prozor*, Nezavisno društvo novinara Vojvodine, Novi Sad, 2008.
- Buzelin, Helene, „Agents of Translation“ in: *Handbook of Translation Studies 2*. Gambier, ed. by Yves and van Doorslaer, Luc. Amsterdam: John Benjamins, 2011, p. 6–12.
- Guignery, Vanessa, „Untangling the intertwined threads of fiction and reality in *The Porcupine* (1992) by Julian Barnes“ in: Guignery, Vanesa and Galix, Francois ed. *Pre and Post-publication Itineraries of the Contemporary Novel in English*, Éditions Publibook Université, Paris, 2007, p. 49–71.
- Hunter, Jeffrey W., „Barnes, Julian – Introduction“ in: *Contemporary Literary Criticism*, Vol. 142, Gale Cengage, Michigan, 2001.
- Judah, Tim, *The Serbs: History, Myth and the Destruction of Yugoslavia*, Yale University Press, New Haven and London, 2009.
- Kakutani, Michiko, „Confrontation Between Post-Soviet Bureaucrats“, *New York Times* (10. Novembar 1992) (<http://www.nytimes.com/1992/11/10/books/books-of-the-times-confrontation-between-post-soviet-bureaucrats.html?pagewanted=3>)

- Kondeva, Dimitrina, „The story of Julian Barnes’s *The Porcupine*: an Epistolary 1/2 Chapter“ in: *Julian Barnes*, ed by Sebastian Groes and Peter Childs, Continuum International Publishing Group, New York, 2011, p. 81–91.
- Lazaro, Alberto, „The Techniques of Committed Fiction: In Defence of Julian Barnes’s *The Porcupine*“. In: *Atlantis XXII* (1), AEDEAN, Seville, 2000, p. 121–131.
- Pančić, Teofil, „Kraj Velikog Vođe“ u: *Vreme* 435, 20. februar 1999. (http://www.vreme.com/arhiva_html/435/20.html)
- Pateman, Matthew, *Julian Barnes*, Northcote House Publishers, Devon, 2002.
- Paunović, Zoran, „Jedanaesto poglavlje Barnsove istorije“ – Pogovor u Barnes, Džulijan, *Bodljikavo prase*, 1999, str. 133–137.
- Pokorn, Nike K., *Post-Socialist Translation Practices: Ideological struggle in children’s literature*, John Benjamins, Amsterdam, 2012.
- Simeoni, Daniel, „Translating and Studying Translation: the View from the Agent“ in: *Meta* 40(3), 1995, p. 445–460.
- Simeoni, Daniel, „The Pivotal Status of the Translator’s Habitus“ in: *Target* 10(1), 1998, p. 1–39.
- Sarosi-Mardirosz, Krisztina, „Problems Related to the Translation of Political Texts“ in: *Acta Universitatis Sapientiae, Philologica*. 6(2), 2014, p. 159–180.
- Schaffner, Christina and Bassnett, Susan, „Introduction – Politics, Media and Translation – Exploring Synergies“ in: *Political Discourse, Media and Translation*, ed by Schaffner, Christina and Bassnett, Susan, Cambridge Scholars Publishing, Cambridge, 2010, p. 1–32.
- Schaffner, Christina, „Politics in Translation“ in: *A Companion to Translation Studies*, ed by Kuhiwczak Piotr and Littau Karin, Clevedon, Buffalo, Toronto: Multilingual Matters Ltd, 2007, p. 134–147.
- Stone, Robert, „The Cold Peace“, in: *The New York Times on the Web*, 1992, <http://www.nytimes.com/books/01/02/25/specials/barnes-porcupine.html>.
- Venuti, Lawrence, *Translator’s Invisibility*, London and New York: Routledge, 1995.

Jelena PRALAS

**TRANSLATION AND POLITICS:
TRANSLATOR'S AGENCY IN THE PROCES OF TRANSLATION
OF JULIAN BARNES'S NOVEL *THE PORCUPINE***

After introducing key theoretical principles required to analyse the relations between translation and politics and translator's role/agency, this paper analyses relevant elements of the process of translating Julian Barnes's novel *The Porcupine* in Bulgaria and Federal Republic of Yugoslavia with a view to showing how both translation policy and translator's role can deviate from recently generally accepted principles in this field. This can be seen as a part of a wider process of blurring the clear boundaries between different approaches, roles and fields that is characteristic of the post-modern era that we live in. Indicating the fact that studying translation processes in the post-communist countries and the factors that affect them can open further space for Translation Studies to examine its principles and collect evidence to strengthen its position among other disciplines, this paper intends to be a modest contribution to the building of the body of works in the field of Post-Socialist Translation Studies called for by the Slovenian scholar Nike Pokorn in her book „Post-Socialist Translation Practices“ (Pokorn 2012).

Keywords: *translation policy, Post-Socialist Translation Studies, Julian Barnes, literary translation, translation agency, politics and translation*